

**ЗМІНИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ
В УМОВАХ МЕДІАГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ****CHANGES IN VALUE ORIENTATIONS IN POLITICAL CULTURE
IN THE CONDITIONS OF MEDIA GLOBALIZATION
AND DIGITAL TECHNOLOGIES****Сергієнко Т.І.,**кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри бізнесу та управління
Національного університету «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-4654-9248**Курта О.О.,**аспірант 2-го року навчання спеціальність 052 «Політологія»
Національного університету «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0009-0003-4747-3323**Сластін В.О.,**аспірант 2-го року навчання спеціальність 052 «Політологія»
Національного університету «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0009-0006-8799-4280

Стаття присвячена дослідженню змін ціннісних орієнтацій у політичній культурі в умовах медіаглобалізації та впливу цифрових технологій на політичні процеси. У роботі розглянуто понятійно-категоріальний апарат, що дає змогу проаналізувати, як швидкий розвиток глобальних медіа й цифрових платформ впливає на формування нових політичних практик. Зокрема, змінюються традиційні уявлення про політичну участь, комунікацію між громадянами та владою, а також національні ідентичності. Медіаглобалізація сприяє інтенсивному обміну інформацією на міжнародному рівні, даючи змогу громадянам різних країн швидко орієнтуватися в глобальних політичних тенденціях та адаптувати свої погляди до нових ідей і стандартів. Водночас розвиток цифрових технологій, зокрема соціальних мереж та онлайн-платформ, створює нові можливості для політичної участі, даючи змогу громадянам бути активними учасниками політичного процесу без територіальних обмежень.

Автори також звертають увагу на зміни в політичній культурі, спричинені розвитком цифрових медіа. Це включає виникнення нових форм політичного активізму, таких як онлайн-акції, петиції, віртуальні протести й інші форми мобілізації громадян, що дають змогу ефективно впливати на політичні рішення та брати участь у політичному процесі без необхідності фізично бути присутнім на мітингах чи зборах. Ці процеси значно змінюють політичні реалії, даючи можливість громадянам активно втручатися в політичні питання на глобальному та локальному рівнях. Також підкреслено необхідність адаптації політичних інститутів до нових умов, коли традиційні методи політичної комунікації не здатні забезпечити ефективну взаємодію з громадянами в умовах цифрової епохи. Важливим є створення механізмів для захисту прав громадян у цифровому просторі, а також розроблення ефективних стратегій для протидії дезінформації та кіберзагрозам.

На основі проведеного аналізу автори надають низку рекомендацій щодо вдосконалення політичної освіти, зокрема в контексті навчання громадян навичок медіаграмотності, розвитку критичного мислення та створення умов для безпечного й продуктивного використання цифрових технологій у політичному процесі. Окремо наголошується на необхідності розроблення нових підходів до політичної комунікації, які б ураховували швидкість інформаційного обміну та специфіку взаємодії громадян із владою через нові цифрові платформи.

Ключові слова: політична культура, ціннісні орієнтації, медіаглобалізація, цифрові технології, глобалізація, політична комунікація, соціальні зміни, інтернет-платформи, дезінформація, медіаграмотність.

The article is devoted to the study of changes in value orientations in political culture in the conditions of media globalization and the impact of digital technologies on political processes. The paper examines the conceptual and categorical apparatus that allows us to analyze how the rapid development of global media and digital platforms affects the formation of new political practices. In particular, traditional ideas about political participation, communication between citizens and the government, as well as national identities are changing. Media globalization promotes intensive exchange of information at the international level, allowing citizens of different countries to quickly navigate global political trends and adapt their views to new ideas and standards. At the same time, the development of digital technologies, in particular social networks and online platforms, creates new opportunities for political participation, allowing citizens to be active participants in the political process without territorial limitations.

The authors also draw attention to changes in political culture caused by the development of digital media. This includes the emergence of new forms of political activism, such as online actions, petitions, virtual protests and other forms of citizen mobilization, which allow to effectively influence political decisions and participate in the political process without the need to be physically present at rallies or meetings. These processes significantly change political realities, allowing citizens to actively intervene in political issues at the global and local levels. The article also emphasizes the need to adapt

political institutions to new conditions, when traditional methods of political communication are unable to ensure effective interaction with citizens in the digital age. It is important to create mechanisms to protect the rights of citizens in the digital space, as well as to develop effective strategies to counter disinformation and cyber threats.

Based on the analysis, the authors offer a number of recommendations for improving political education, particularly in the context of teaching citizens media literacy skills, developing critical thinking, and creating conditions for the safe and productive use of digital technologies in the political process. The need to develop new approaches to political communication that would take into account the speed of information exchange and the specifics of citizens' interaction with the government through new digital platforms is emphasized separately.

Key words: political culture, value orientations, media globalization, digital technologies, globalization, political communication, social changes, Internet platforms, misinformation, media literacy.

Вступ. Актуальність теми дослідження змін ціннісних орієнтацій у політичній культурі в умовах медіаглобалізації та цифрових технологій зумовлена стрімким розвитком глобальних інформаційних процесів. Більш поширеним серед науковців є використання терміна «глобалізація засобів масової інформації», але в у дослідженні ми будемо використовувати термін «медіаглобалізація», оскільки він точніше відображає суть процесів, пов'язаних із впливом новітніх медіа на політичну культуру.

Медіаглобалізація створює нові можливості для обміну політичними ідеями й культурними цінностями, що, у свою чергу, впливає на формування громадської думки, зміну політичних поглядів та адаптацію політичних інститутів до нових глобальних викликів. Разом із тим розвиток цифрових технологій і соціальних мереж трансформуює традиційні форми політичної участі й комунікації між громадянами та владою. Це спричиняє виникнення нових політичних практик, таких як онлайн-активізм і віртуальні протести, які змінюють політичну культуру. Водночас цифрові технології створюють ризики поширення дезінформації та маніпуляцій громадською думкою, що ставить під загрозу стабільність демократичних процесів. Дослідження цих змін є необхідним для розроблення ефективних стратегій збереження демократичних цінностей і розвитку медіаграмотності громадян.

Ціннісні орієнтації та їх вплив на політичну культуру активно досліджували вітчизняні й закордонні вчені. Зокрема, класифікацією цінностей, їх групуванням і структуризацією займалися М. Рокіч і Ш. Шварц, чия робота стала основою для подальших досліджень ціннісних орієнтацій у соціальних науках. Вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості й соціальні процеси розглядали Р. Дарендорф, Р. Інглхарт, І. Зазюн і Ю. Шайгородський, які акцентували увагу на важливості ціннісних систем для стабільності суспільства та розвитку демократичних процесів. Однак, попри значну кількість досліджень, спрямованих на аналіз ціннісних орієнтацій, наукові праці, що безпосередньо досліджують зміну риторики ціннісного дискурсу в умовах глобалізаційних процесів і медіаглобалізації, є обмеженими. Вивчення того, як медіа й цифрові технології змі-

нюють політичну культуру та ціннісні орієнтації в умовах швидких технологічних і соціальних змін є ще недостатньо розробленим напрямом.

Мета статті полягає у вивченні змін ціннісних орієнтацій у політичній культурі в умовах медіаглобалізації та впливу цифрових технологій, а також аналізі їхнього впливу на політичну свідомість громадян, політичну участь та еволюцію політичних процесів у сучасному світі.

Завдання дослідження полягає в аналізі впливу медіаглобалізації та цифрових технологій на зміни ціннісних орієнтацій у політичній культурі, оцінюванні їхнього впливу на політичну свідомість та участь громадян, а також визначенні ризиків і можливостей, що виникають у процесі цих трансформацій.

Успішне досягнення мети й виконання завдань дослідження передбачає застосування низки принципів, підходів і загальнонаукових методів пізнання, які становлять методологічну основу наукового дослідження, спрямованого на вивчення впливу медіаглобалізації та цифрових технологій на зміни ціннісних орієнтацій у політичній культурі.

Результати дослідження. Для проведення наукового дослідження обраної теми необхідно розглянути понятійно-категоріальний апарат, що включає ключові терміни та визначення, такі як «політична культура», «ціннісні орієнтації», «медіаглобалізація», «цифрові технології», «політична свідомість», «політична участь», «цифровий активізм» тощо, що дають змогу чітко окреслити предмет та об'єкт дослідження, а також сприяють глибшому розумінню процесів, що відбуваються в умовах глобалізації та цифрових трансформацій у політичній сфері (див. таблиця 1).

Отже, таблиця допомагає систематизувати основні поняття, які використовуються в дослідженні, і показує їхню важливість для аналізу змін у політичній культурі в умовах медіаглобалізації та цифрових технологій. Особливу увагу в дослідженні приділено медіаглобалізації та розвитку цифрових технологій, які безпосередньо впливають на зміни політичної культури в умовах сучасних трансформацій, зокрема в аспекті політичної комунікації й участі.

Медіаглобалізація є процесом інтеграції медіа в глобальний інформаційний простір, що дає

Таблиця 1

Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Термін	Визначення	Значення для дослідження
Політична культура	Система цінностей, переконань, норм і символів, які визначають політичну поведінку індивідів і груп [1, с. 60].	Описує загальні орієнтири та цінності, що визначають політичну поведінку в умовах цифрових технологій і глобалізації.
Ціннісні орієнтації	Системи оцінок і переконань, які спрямовують індивіда в його життєвих виборах і політичних діях [2, с. 25].	Важливі для вивчення змін у політичній свідомості громадян в умовах цифрових медіа та глобальних інформаційних потоків.
Медіаглобалізація	Процес інтеграції медіа в глобальний інформаційний простір, що дає змогу миттєвого обміну інформацією [3, с. 90].	Визначає вплив глобальних медіа на зміни в політичних процесах і ціннісних орієнтаціях у різних країнах.
Цифрові технології	Комп'ютерні та комунікаційні технології, що використовуються для обробки, зберігання й передачі інформації [4, с. 40].	Впливають на політичну участь і формування нових форм політичної комунікації, таких як соціальні мережі, електронне голосування тощо.
Політична свідомість	Усвідомлення індивідом або групою своїх політичних прав і обов'язків, а також ставлення до політичних подій [5, с. 354].	Визначає, як нові медіа та цифрові технології впливають на усвідомлення громадянами своїх політичних прав і відповідальності.
Політична участь	Процес, за допомогою якого громадяни взаємодіють із політичними інститутами, висловлюючи свої погляди й беручи участь у політичних процесах [6, с. 27].	Оцінювання змін у політичних практиках завдяки розвитку інтернет-платформ, онлайн-активізму й інших форм цифрової участі.
Цифровий активізм	Використання цифрових технологій для організації, мобілізації та впливу на політичні й соціальні процеси [7].	Один із основних елементів дослідження, який допомагає вивчити, як медіаглобалізація змінює способи політичної участі в цифрову епоху.

Джерело: розроблено авторами

змогу миттєвого обміну інформацією між різними країнами та культурами. Це явище глибоко впливає на політичні процеси, зокрема на формування громадської думки й ціннісних орієнтацій. Швидкий доступ до глобальної інформації дає змогу громадянам по всьому світу бути обізнаними про політичні події, що відбуваються в різних країнах, а також спостерігати за новими політичними тенденціями.

Інтенсивний обмін інформацією сприяє формуванню більш глобальних політичних ідентичностей, коли громадяни орієнтуються не лише на національні, а й на міжнародні політичні процеси. Медіаглобалізація також змінює традиційні уявлення про політичну участь, відкриваючи нові можливості для громадян щодо участі в політичних процесах на міжнародному рівні. Інтернет і соціальні мережі стали важливими інструментами для поширення ідей, мобілізації людей та організації протестів, що дає можливість швидко реагувати на політичні події.

Щодо цифрових технологій, то вони ще більше розширюють ці можливості, створюючи нові форми взаємодії громадян із політичними інститутами. Соціальні мережі, мобільні додатки й платформи для онлайн-голосування дають можливість громадянам брати участь у політичних процесах без фізичної присутності, долати географічні та

часові бар'єри [8, с. 242]. Цифрові технології дають змогу швидко поширювати інформацію, обмінюватися думками й організовувати кампанії, що можуть впливати на політичні рішення на національному та міжнародному рівнях. Однак разом із позитивними можливостями ці технології стають інструментом не лише для демократичної участі, а й для політичних маніпуляцій і розповсюдження дезінформації. Це ставить перед суспільством нові виклики в контексті забезпечення прозорості й етики політичної комунікації в цифрову епоху.

У цьому контексті глобалізація засобів масової інформації, як зазначає американський письменник, соціолог і футуролог Елвін Тофлер, один із авторів концепції «Інформаційна цивілізація», стає важливим чинником, що значно змінює політичну культуру [9, с. 45]. Завдяки технологічним інноваціям, таким як супутниковий зв'язок, комп'ютерні мережі та цифрове кодування, відбувається швидке поширення інформації, що створює нові умови для політичних процесів на глобальному рівні. Глобалізація медіа не лише забезпечує доступ до інформації, а й відкриває можливості для нових форм політичної участі й активізму, змінюючи традиційні уявлення про політичну комунікацію і взаємодію громадян із владою.

Тим не менше, як і цифрові технології, глобалізація засобів масової інформації має й свої

недоліки, серед яких – ризики маніпуляцій інформацією та впливу на політичні процеси через контроль над медіаресурсами. Тому питання етики й прозорості політичної комунікації стає все більш актуальним у контексті швидких змін, що відбуваються в умовах медіаглобалізації.

Також зазначимо, що подолання географічних кордонів для поширення текстової, аудіо- та відеоінформації за допомогою таких технологічних інновацій, як супутниковий зв'язок, комп'ютерні мережі й цифрове кодування, дає змогу миттєво поширювати інформацію по всьому світу, включаючи політичні процеси та практики. Ці технології не лише дають змогу громадянам бути обізнаними про глобальні політичні події, а й сприяють формуванню нових політичних практик і змінюють традиційні уявлення про політичну участь. Принципи, запропоновані Е. Тофлером, як-от: інтерактивність, мобільність, повсюдність – визначають нові можливості для громадянської участі в політичних процесах. Вони дають змогу громадянам брати активну участь у політичних дебатах і процесах без необхідності фізично бути присутніми на мітингах або зустрічах. Оборотноість інформації, тобто здатність швидко передавати інформацію через різні засоби масової інформації, дає можливість миттєво реагувати на політичні події, сприяючи більш оперативному обміну ідеями та думками на глобальному рівні.

Мобільність технологій, як, наприклад, смартфони, мобільні додатки й інші пристрої, дає змогу громадянам безперервно взаємодіяти з політичними процесами, створюючи нові форми політичної участі, такі як онлайн-акції, петиції та віртуальні протести [3, с. 91]. Ці можливості значно змінюють політичну культуру, сприяючи появі нових форм активізму й мобілізації, які активно використовуються для досягнення політичних цілей.

Таким чином, медіаглобалізація й розвиток цифрових технологій сприяють формуванню нових ціннісних орієнтацій у політичній культурі, зокрема, через зміну способів участі громадян у політичних процесах і нові можливості для комунікації та взаємодії з політичними інститутами. Однією з основних змін, які відбуваються в умовах медіаглобалізації та цифрових технологій, є трансформація політичної комунікації. Традиційні методи взаємодії громадян із владою, такі як публічні виступи, мітинги та збори, поступово замінюються новими форматами – через соціальні мережі й інші цифрові платформи. Це не лише змінює структуру політичної участі, а й значно розширює можливості громадян для активної взаємодії з політиками та інститутами. Тепер завдяки цифровим технологіям громадяни можуть брати участь у політичних процесах і висловлювати свою думку, не виходячи з дому, що, у свою чергу,

сприяє посиленню демократії та доступності політичної інформації для широких мас. У зв'язку з цими змінами традиційні політичні інститути повинні адаптувати свої методи роботи, щоб бути здатними ефективно взаємодіяти з громадянами в умовах цифрової епохи. Нові медіа вимагають від політиків більшої відкритості й прозорості, а також здатності реагувати на критику та запити громадськості в режимі реального часу.

Однак із розвитком цифрових технологій виникають і нові виклики. Одним із найбільших є проблема дезінформації та маніпуляцій в інтернет-просторі [10, с. 37]. Легкість поширення інформації через соціальні мережі створює ризики для демократичних процесів, оскільки неправдива або маніпулятивна інформація може швидко поширюватися серед громадян, змінюючи їхні погляди й поведінку [11 с. 36]. Крім того, кіберзагрози, такі як хакерські атаки та витоки особистої інформації, ставлять під загрозу не лише безпеку громадян, а й політичну стабільність країн.

Таким чином, з огляду на виклики, що постають перед сучасним суспільством у контексті медіаглобалізації та цифрових технологій, важливим завданням є вдосконалення політичної освіти громадян. В умовах інформаційного перенасичення й постійних змін у медіапейзажі освіта повинна зосереджуватися на розвитку навичок медіаграмотності та критичного мислення [12]. Це дасть змогу громадянам ефективно орієнтуватися у величезному потоці інформації, що щоденно надходить до них через різноманітні цифрові платформи, і формувати більш усвідомлене ставлення до медіаконтенту. Уміння розпізнавати дезінформацію, маніпуляції та фейки, а також обирати надійні й перевірені джерела є необхідною умовою для підтримання політичної стабільності та активної громадянської участі в умовах цифрової епохи.

Крім того, політичні інститути повинні розробляти нові підходи до політичної комунікації, які враховують швидкість обміну інформацією в цифрову епоху. Це означає, що державні органи й політики повинні адаптувати свої стратегії взаємодії з громадянами до нових реалій, коли інформація поширюється миттєво, а кожен громадянин може стати учасником політичного процесу через цифрові платформи. Оскільки соціальні мережі й мобільні додатки стали основними каналами комунікації, державні структури повинні активно використовувати ці платформи для забезпечення прозорості та доступності інформації. Важливо, щоб політики й урядові органи не лише реагували на запити громадян, а й активно взаємодіяли з ними, вислуховуючи критику, пропозиції та відгуки, що є важливим елементом підвищення рівня довіри до влади.

Ураховуючи швидкість і масштаб змін, що відбуваються завдяки цифровим технологіям,

політичні інститути повинні бути готовими до негайного реагування на критику й запити громадян. Така адаптивність є ключовою для збереження ефективної взаємодії між владою та суспільством особливо в умовах, коли кожна реакція може швидко стати публічною й поширитися на глобальному рівні. Тому політики повинні володіти навичками цифрової комунікації, бути відкритими до нових форматів взаємодії та зберігати здатність швидко реагувати на виклики, які постають у процесі цифрової трансформації.

Висновки. Медіаглобалізація та цифрові технології радикально змінюють політичну культуру й ціннісні орієнтації сучасного суспільства. Ці процеси сприяють розвитку нових форм політичної участі й активізму, змінюючи традиційні уявлення про політичну комунікацію. Однак із цими змінами виникають нові ризики, зокрема загрози дезінформації та кіберзагроз. Для забезпечення ефективної взаємодії громадян із політичними

інститутами в цифрову епоху важливо розвивати медіаграмотність, критичне мислення й адаптувати політичну комунікацію до нових технологічних реалій.

Щодо перспектив подальших досліджень, то у сфері змін ціннісних орієнтацій у політичній культурі в умовах медіаглобалізації та цифрових технологій вони полягають у глибшому аналізі впливу нових медіа на формування політичних ідентичностей і громадянської активності. Одним із напрямів є дослідження того, як цифрові платформи змінюють політичні процеси в різних країнах, зокрема в контексті демократій та авторитарних режимів, і які саме механізми забезпечують ефективну взаємодію між громадянами й політичними інститутами. Важливим є вивчення того, як швидкий розвиток цифрових технологій і соціальних медіа створює нові можливості для маніпуляцій інформацією, розповсюдження фейків і впливу на політичні процеси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Sergiienko T., Babarykina N. Features and trends of the development of the political culture of the Ukrainian society in the conditions of the hybrid warfare. *HUMANITIES STUDIES* : збірник наукових праць / гол. ред. В.Г. Воронкова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 7 (84). С. 58–64.
2. Шахтемірова О. Ціннісні орієнтації та політична свідомість. *Нова політика*. 1999. № 4 (24). С. 24–27.
3. Медвідь Ф.М., Димарчук О.Л., Курчина Т.О. Глобалізація засобів масової інформації : концептуальні засади. *Наукові праці МАУП*. 2011. Вип. 4 (31). С. 88–92.
4. Кириченко М.О. Вплив глобалізації на розвиток цифрових технологій та інновацій в умовах четвертої промислової революції 4.0. *Humanities Studies*. 2019. Вип. 2 (79). С. 39–52.
5. Волянчук Т.А. Політична свідомість і культура як чинники формування образу сучасної української держави. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 353–358.
6. Бучинська А. Категорія «політична участь» у західному політологічному дискурсі: еволюція та сучасний стан. *Політичні дослідження*. 2022. № 2. С. 26–41.
7. Комп'ютер замість протесту: що таке цифровий активізм та які його виклики для України. URL: <https://dou.ua/forums/topic/41915/>.
8. Сергієнко Т.І. Вплив цифрової епохи на суспільство. *Цифрова трансформація соціоекономічних, управлінських та освітянських систем сучасного суспільства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2022 року / ред.-упорядник д. філософ. н., проф. В.Г. Воронкова. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 241–244.
9. Тоффлер Елвін. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
10. Арабаджієв Д.Ю., Сергієнко Т.І. Політична маніпуляція та інформаційно-психологічна безпека в політичних відносинах. *Політикус* : науковий журнал. 2020. № 2. С. 36–43.
11. Медіаосвіта та медіа грамотність : підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волощенко ; за науковою редакцією В.В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
12. Султанова Л.Ю., Прокоф'єва М.О. Медіаграмотність як інструмент освоєння соціального та комунікаційного середовища. URL: https://www.researchgate.net/publication/361291227_Mediagramotnist_ak_instrument_osvoenna_socialnogo_ta_komunikacijnogo_seredovisa.

REFERENCES:

1. Sergiienko, T., & Babarykina, N. (2021). Features and trends of the development of the political culture of the Ukrainian society in the conditions of the hybrid warfare. *HUMANITIES STUDIES: zbirnyk naukovykh prats. Zaporizhzhya: Vydavnychyy dim "Helvetyka"*, 7 (84), 58–64 [in Ukrainian].
2. Shakhtemirova, O. (1999). Tsinnisni oriyentatsiyi ta politychna svidomist [Value orientations and political consciousness]. *Nova polityka*, 4 (24), 24–27 [in Ukrainian].
3. Medvid, F.M., & Dymarchuk, O.L., & Kurchyna, T.O. (2011). Hlobalizatsiya zasobiv masovoyi informatsiyi: kontseptualni zasady [Globalization of mass media: conceptual foundations]. *Naukovi pratsi MAUP*, 4 (31), 88–92 [in Ukrainian].

4. Kyrychenko, M.O. (2019). Vplyv hlobalizatsiyi na rozvytok tsyfrovyykh tekhnolohiy ta innovatsiy v umovakh chetvertoyi promyslovoyi revolyutsiyi 4.0 [The impact of globalization on the development of digital technologies and innovations in the conditions of the fourth industrial revolution 4.0]. *Humanities Studies*, 2 (79), 39–52 [in Ukrainian].
5. Volyanyuk, T.A. (2023). Politychna svidomist i kultura yak chynnyky formuvannya obrazu suchasnoyi ukrayinskoyi derzhavy [Political consciousness and culture as factors in the formation of the image of the modern Ukrainian state]. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*, 2, 353–358 [in Ukrainian].
6. Buchynska, A. (2022). Katehoriya “politychna uchast” u zakhidnomu politolohichnomu dyskursi: evolyutsiya ta suchasnyy stan [The category “political participation” in the Western political discourse: evolution and current state]. *Politychni doslidzhennya*, 2, 26–41 [in Ukrainian].
7. Kompiuter zamist protestu: shcho take tsyfrovyy aktyvizm ta yaki yoho vyklyky dlya Ukrayiny (n.d.). [Computer instead of protest: what is digital activism and what are its challenges for Ukraine]. Retrieved from: <https://dou.ua/forums/topic/41915/> [in Ukrainian].
8. Serhiyenko, T.I. (2022). Vplyv tsyfrovoyi epokhy na suspilstvo [The impact of the digital age on society]. Tsyfrova transformatsiya sotsioekonomichnykh, upravlinskykh ta osvityanskykh system suchasnoho suspilstva: materialy Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi 23–24 lystopada 2022 roku / red.-uporyadnyk d.filosof.n., prof. V.H. Voronkova. Lviv-Torun: Liha-Pres, 241–244 [in Ukrainian].
9. Toffler Elvin (2000). Tretya Khvylya [The Third Wave] / anhl. per. A. Yevsa. Kyiv : Vyd. dim “Vsesvit”. 480 s. [in Ukrainian].
10. Arabadzhyev, D.Yu., & Serhiyenko, T.I. (2020). Politychna manipulyatsiya ta informatsiyno-psykholohichna bezpeka v politychnykh vidnosynakh [Political manipulation and informational and psychological security in political relations]. *Politykus: Naukovyy zhurnal. Vydavnychyy dim “Helvetyka”*, 2, 36–43 [in Ukrainian].
11. Mediaosvita ta mediahramotnist: pidruchnyk (2012). [Media education and media literacy: textbook] / Red.-upor. V.F. Ivanov, O.V. Voloshenyuk; Za naukovoyu redaktsiyeyu V.V. Rizuna. Kyiv : Tsentri vilnoyi presy. 352 s. [in Ukrainian].
12. Sultanova, L.Yu., & Prokofyeva, M.O. (n.d.). Mediahramotnist yak instrument osvoyennya sotsialnoho ta komunikatsiynoho seredovyshcha [Media literacy as a tool for mastering the social and communication environment]. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/361291227_Mediagramotnist_ak_instrument_osvoenna_socialnogo_ta_komunikacijnogo_seredovisa [in Ukrainian].